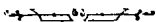

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ա Վ Ա Ն

Գ Ե Ր Ա Վ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Դ.

Աղուէսի Գերթուածներ — Կրօնական Գերթուածներ:

Ասպետական ոգին կը լեցնէ ժ.Գ դարուն բովանդակ մատենագրութիւնը և գրականութեան զանազան ձեւերը կ'որոշէ ։ Վիպասանական հրապոյր մը կու տայ նա անանոց Առակին՝ ինչպէս կը տեսնուի աղուէսի բերթուածով՝ որուն հեղինակն է «Կեդծ» Սիր Հնարիկոս, մականունն մը՝ զոր իր ժամանակակիցները տուեր են իւրեն ։ Այդ հեղինակին բերթուածին միութիւնը կը կայանայ այն հազարաւոր ոճի դարձուածներուն մէջ, որոնցմով Աղուէս կը խաղայ իր սանահօրը Իսենգրինի Գայլին հետ ։

Աղուէս կը խաբէր զամէնքը ։ Ինքն ալ խաբուեցաւ, բայց իր ճարտարութեամբ ազատեցաւ ։ Նա կ'անցնէր վանքի մը քովէն, ուր գիտէր թէ կը գտնուէին բազմութիւն հաւերու ։ Դժբախտաբար մեծ պարսպով մը շրջապատուած էր գաւիթը ։ Աղուէս պարսպին ուղղութիւնը բռնեց ։ Դրան առջև տեսաւ լայն ու խոր ջրհոր մը և ի փնաս իրեն ակնարկ մը նետեց հոն ։ Խորը պատկեր մը տեսաւ և յանկարծակիի եկաւ ։ Համարեցաւ թէ իր կենօք չափ սիրած էրմիլինէ տիկինն է՝ և սաստիկ փափաք մը զգաց անոր միանալու ։ Սէրը սրտատկոյնի զինչը և մեծապէս հրճուեցաւ ։ Դէպ ի ջուրը խոնարհելով՝ սկսաւ ժպտիլ, պատկերն ալ ժպտեցաւ և Աղուէս ուրախութենէն ինքիմէ դուրս ելած՝ ջրհորին մէջ ցատրեց. սէրը այդ յիմարութիւնը գործել տուաւ իրեն ։ Իսկոյն զգաց որ ականջները թրջեր էին ։ Երկար ժա-

մանակ լողաց և ի վերջոյ քարի մը Գանդիպեցաւ, որուն վրայ գլուխը հանգչեցուց ։ Երբ կը մտածէր թէ ալ ամէն բան իրեն համար վերջացած է, Իսենգրին, անցաւ ճահճէն վերադառնալով՝ ուր թողուցեր էր իր պոչը՝ ։

Իսենգրին անօթի փորանց՝ ի գուր մաքրի կը փնտռէր ։ Թշուառութիւնը ջրհորին մօտ տարաւ զինքը ուր ջրասոյգ ըրաւ իր որկրամոլութիւնը ։ Իսենգրին դիտեց ու տեսաւ իր պատկերը ։ Տիկին Հերսենան է, ըսաւ ։ Գլուխը ծոց ու ծիծաղիլ սկսաւ ։ պատկերն ալ նոյնը ըրաւ ։ Խնկը կորանցուց ։ Պատմեց Հերսենան իր թշուառութիւնը և լացաւ բարձրաձայն ։ ջրհորի խորէն արձագանքը պատասխանեց իրեն ։

Այն ատեն Աղուէս գլուխը վեր վերցուց և Իսենգրին տեսնելով զայն. «Դուն ես, սանահայր, ըսաւ նա ։ Ինչ կ'ընես հոտ» ։

Աղուէս պատասխանեց. «Այլևս չկամ, սանահայր, որովհետեւ ես մեռած եմ. հոգիս հոտ է. հիմայ ես դրախտի մէջ եմ» ։

— Փու մահդ զիս կը վշտացնէ, ըսաւ Իսենգրին ։

— Ես, վրայ բերաւ Աղուէս, ատոր համար ուրախ եմ. դու տաժանաբար կ'ապրիս երկրիս վրայ և չես երեսակայեր այն երջանկութիւնը՝ զոր կը վայելեն դրախտին մէջ » ։

Այն ատեն Իսենգրին հարցուց. «Ինչպէս Հերսենտ հասած է հոն ։ Երբէք հաճոյք մ'ունեցած չեմ» որուն մասնակից եղած չըլլայ նա » ։

Աղուէս պատասխանեց. «Իր երջանկութեան համար մեռած է նա ։ Հոս կը գտնուի ինչ որ մարդս կրնայ փափաքիլ, պարարտ ոչխարներ ու տեսակ տեսակ անասուններ, որոնք անխնամ ֆնացած են ։

— Շատ կը փափաքիմ քու և տիկին Հերսենան մօտ գալ, ըսաւ Իսենգրին. Ինչ պէտք է ընեմ ։

1. — Աղուէս համոզեւ էր զԻսենգրին որ պոչին զոյլ մը կ'ապեւով ։ Երբին խորը իջնցէ մուկերը վեր քաշելու համար ։ Ձմեռ էր. ջուրը ստոգեցաւ և Իսենգրին մաք ֆնաց որ սպանուիլու զիւղացիներէն ։

— Իս իրրե քու բարի ազգականդ , կ'ուզեմ քեզ սորվեցնել , միակ ընելիք մ'ու- նիս , այսինքն է՝ ջրհորին եզերք դրուած դոյլին մէջ մտնել » :

Իսանգրին կատարեց իրեն տրուած խոր- հուրդը : Աղուէս ինք զինքը մտածելով՝ միւս դոյլին մէջ մտաւ և ջրին երեսն ելաւ : Ջրհորին մէջ իրարու հանդիպելով՝ Իսան- գրին ըսաւ . « Դո՛ւ կը մեկնիս , երբ ես կը հասնիմ » :

— Դրախտին մէջ աթոռս քեզի կը թողում , պատասխանեց Աղուէս , մինչև որ անտառին մէջ պտոյտ մը կատարեմ » :

Ապստական ոգին կրօնական բանաս- տեղծութեան մէջ ալ մուտ գտաւ , երբ ռամկօրէնը սովորական դարձաւ : Քրիստո- նէական նախնի դարուց բազմաթիւ զրոյց- ները՝ նախ լատիններէն գրուած էին և կը ծառայէին իբր բնագիր քարոզներու՝ բեղ- նաւոր բովք մը դառնալով քարոզչաց : Ելբբ այդ զրոյցները ժողովրդականացան , և զղեակներու մէջ աշխարհիկ պատմու- թեանց ախոյեան պէտքը զգացին , հարկ եղաւ զանոնք յարմարցնել նորակազմ հա- սարակութեան մը պէտքերուն ու սովո- րութեան : Քաղաքացւոյն ու արհասուա- րին համար բաւական պիտի ըլլար լատին բնագիրները խմբագրել ու տաղաչափել գերման լեզուով , բայց ազնուապետական ընկերութեան համար հարկ անհրաժեշտ էր այդ զրոյցներուն ազուցանել ասպետա- կան բանաստեղծութեան բոլոր զարդերը :

Բարեպաշտիկ զրոյցի այդ կերպարա- նափոխութիւնը , որ այդ շրջանին Եւրո- պոյի բոլոր մատենագրութեանց մէջ մուտ գործեց , ազգային լեզուներու օգտակար եղաւ՝ լատիններէն փոխ առնուած նոր ոճի դարձուածքներ մտցնելով անոնց մէջ , օժտելով նաև զանոնք գրական լրջու- թեամբ և ճոխութեամբ :

Գերման լեզուով գրուած ամենէն ըն- տիր զրոյցները Ժի դարու վերջերը կ'իյ- նան : Վերնհէր կոչուած եկեղեցական մը , 1172ին շարադրեց Մարիամու կեանքը : Այդ քերթուածը շնորհալից մանրամաս-

նութիւններ կը պարունակէ և օժուած է կրօնական խանդով : Կոյսին ամուսնու- թեան զրոյցը եղբերգական բան մ'ունի : Մարիամ ինքզինքը կը նուիրէ նախ ա- մուրիութեան , բայց « Հրէից քահանայա- պետը կ'ըսէ իրեն . « Ե՛տ կեցիր այդ ա- « ռաջարկէդ . խորհուրդը՝ զոր քեզ կու « տամ՝ համաձայն է Ս . Գրոց մեզի յայտ- « նածներուն : Ամուսնութիւնը հաճոյ է « Աստուծոյ : Նոյն ինքն չէ՛ր որ գէւան « Աղամայ ընկեր տուաւ : Եթէ ամենքնիս , « ծեր ու երիտասարդ , Եւայի ծոցէն « դուրս չ'ենէինք , ո՛վ պիտի ըլլար « զԱստուած պաշտողը » :

Քահանայապետը տաճարին մէջ կը հա- մարմէր բոլոր ամուրի մարդիկ , որոնք սեղանի վրայ գաւազան մը կը դնեն և Յովսեփինը կը ծաղկի : Աստուած ինքնին նշանակած է Կուսին արժանաւոր ամու- սինը և քահանան կը կոչէ . « Յովսէփ , « որդի Աստուծոյ , հրեշտակները հաճ են « ընդ քեզ , անոնք են որ զքեզ կ'ըն- « տրեն : Յանձն առ իրենց կոչը , մենք « քեզի կը յանձնենք Սուրբ Կոյսը » :

Երբ բարեպաշտիկ աւանդութիւնը ար- քունի բանաստեղծներուն ձեռքը անցաւ , իր բնական հրապոյրը կորսնցուց : Կոն- րազ Փուսնաբրունի Մանկութիւն Յիսուսի գործին մէջ , պարզութիւնը խանգարուած է տղայական զգացումներով : Վերնհէրի ու Կոնրադի երկերուն մէջ պարզութիւնը ու շնորհը պակաս չէ : Հին զրոյցի բնա- դրոշմն է տղայական եռանդ մը , խաղաղ ու ամփոփ շեշտ մը : Ժի դարու մէջ սա- կայն գործ մը կայ , ուր կրօնական մտա- ծումը իրեն թոհչը կ'առնու մինչև մարդ- կութեան ճակատագիրներու ընդհանուր խորհրդածութեանց վրայ : Անոնի Երզն է , միջին դարու գերման մատենագրութեան հետաքրքրական յիշատակարաններէն մին :

Անոն Գոլոնիոյ եպիսկոպոսն էր և կայ- սրութեան դիւանադպիր եղաւ Հենրիկոս Գ . Ի օրով և խնամապետ՝ Հենրիկոս Գ . Ի խոովալոյդ անչափահասութեան ժամա- նակ . նա մեռաւ 1075ին : Անոն եպիսկո- պոսը իր համանուն քերթուածին մէջ

գրիստոնէութեան գլխաւոր նեցուկներէն մէկը կը ներկայանայ: Մ'արդոց փրկութեան համար, Աստուծոյ ծրագրին ճարտարպետներէն մէկն է: Իր դերին կարեւորութիւնը հասկնցնելու համար՝ հեղինակը չը վարանիր ելնելու մինչև իրաց սկիզբը:

Երբ աշխարհը սկսաւ, — երբ լոյսը եղաւ ու խօսքը նշեց, — երբ, Արարչին ձեռաց ներքեւ, — բնութիւնը իր գանազան ձևերը զգեցաւ, — այն ատեն Աստուած իր գործերը երկու մասի վերածեց, — մին տեսանելի աշխարհին, — միւսը հոգեկան աշխարհին: — Վասն զի երկու աշխարհներ կան, — մէկը ուր մենք կ'ապրինք, — և միւսն ալ ուր հոգիներ կը բնակին: — Ինչին ժամանակի, աստուածային իմաստութիւնը կերտեց երկու գործ՝ որ երկու աշխարհներուն ալ կը պատկանէր, — մարդն՝ շինուած հոգիէ ու մարմնէ, — հրեշտակէն ետքը առաջին արարածն է: — Մարդը արարչագործութեան բովանդատութիւնն է, — ինչպէս կը վկայէ Աւետարանը: — Մենք գմեզ իբր երրորդ աշխարհ նկատելու ենք, — այսպէս կը սորվեցնէին արգէն Յոյները: — Հոտ եղաւ Ազամայ ագնուական բաժինը, — զոր նա չը պահէց:

Երբ Արուսեակ չարին անձնատուր եղաւ, — և Ադամ աստուածային պատուիրանին հետեց, — Աստուած աւելի էս զայրացաւ: — տեսնելով իր միւս արարածներուն իրենց ուղիղ ճամբուն հետեւիլը: — Արեգակունք ու լուսինք, — ու բախութեամբ իրենց լոյսը կը սփռեն, — չկայ բան մը աստեղաց ընթացքը խտորեցնող, — շերտութեան ու ցրտոյ սաստիկ վառարաններ, — կրակը մինչև երկինքը կը բարձրանայ, — կայծակը ու հողմուճքը իրենց թռիչք կ'առնուն, — ամպը անձրև կը տեղայ, — և ջուրը կը վազէ զառիվայրէն, — ծաղիկները երկիրը կը պնեն, — տերևը անտառը կը ծածկէ, — և իր շուքին ներքեւ կենդանիներ կը վազվազեն, — և թռչունները կ'երգեն: — ամէն ինչ բոտ օրինակը կը շարժին, — ինչպէս որ Աստուած առաջին օրը տուած էր, — բաց ի երկու արարածներէն, — զորս ստեղծեց իրել ընտրելաւորները: — Անոնք խոտորեցան և դարձան փաստաւար բաներու, — այս եղաւ ամէն չարիաց սկիզբը:

Միջին դարու բեղնաւոր մատենագիրներէն մէկն ալ է Ռոդոլֆ Եմօցի, իր բարեպաշտիկ վէպերով ժողովրդականացած: Բազմաթիւ աշխարհիկ երկերէն զատ, ունի նաև բաւական թուով սրբազան բանաստեղծութիւններ: Բարդաամ և Յովհուսատ զոյցը գաղղերենէ թարգմանած է, իսկ Բարի Գերարդը՝ լատիներենէ: Աս

պետական նիւթերը դարձեալ հրապուրեցին զՌոդոլֆ, որ ընթերցած մը գրեց Որլէանցի Գուլիելմոսին՝ և ուրիշ մ'ալ Տրոյիոյ պատերազմին վրայ: Իսկ իրեն Ադրիաստիոյ ու աշխարհի յոմանակագրութիւն գործերը չլքեցաւ ամբողջացնել: Դատ լաւ կը պատշանի իրեն ինչ որ ինքը կ'ըսէ Ադրիաստիոյ հետաքրքրական հատածի մը մէջ իր ժամանակակիցներուն. «Ո՛չ երբէք այնքան երգեր են, ո՛չ երբէք այնքան տաղեր յօրիներ են. ո՛չ մէկ շրջան այսչափ բեղնաւոր եղած է»: Բայց ո՛րչափ ալ արուեստագէտնէ, «բուն թիւը մեծ ըլլայ, ճշմարիտ աւուեսաբար բարձի թողի եղած է»:

Արդարեւ, աւատական աշխարհին բեղնաւորութենէն ուրիշ բան մնացած չէ, բայց միայն արտաքին ու նիւթական աւրուեստ մը, ընդերկար խօսելու արուեստը՝ առանց վիրաւորելու դրանիկներուն ականջները և տարօրինակ առասպելներ պատմել՝ առանց արտաբերելու անպատշաճ բառ մ'իսկ:

Թրգմ. Հ. Ս. Տէր-Մովսէսեան

Գ Ի Տ Ո Ի Թ Ի Ն

Ներկայիս՝ կ'ապրինք մարդկային մարդի գործունէութեան այնպիսի մէկ շրջանի մէջ՝ ուր անկարելի կարծեւածը կարելի կ'ուտարկելու փորձերը յամուռութեամբ կը կատարուին եւ յաջողութեամբ կը պսակուին:

Վերջին քսան տարիներու ընթացքին մէջ կրկնապատկուեցան գիտնականներու աշխատանքները, բացուեցան նորանոր գիտութեանց բազմաթիւ հաստատութիւններ, որոնց մէջ մին միտնումներու տեղ խաղաղակեցու նոր կերպեր եւ գործիքներ կիրառեցաւ՝ Գիտութիւնը ստիպեցին հսկայաքայլ յառաջադնել:

Այս Գիտութեան ճյուղի մարդ էակը կը խորամուկ բնութեան գաղտնիքներուն մէջ եւ կ'ուզէ տրամաւ ամէն բանի, կ'ուզէ ըլլալ գաղտնաբարական հետաքննող մի՛ տուրացող հրաշալիքէ հրաշալիք, կ'ուզէ